

Epitafium
Bolesława Chrobrego
Nowy przekład

Cracoviae MMVII

Copyright © by Elżbieta Zechenter-Spławińska
and Wojciech Mischke, Cracow 2006

Na prawach rękopisu

Nota wydawnicza

Anonimowy utwór, określany jako *Epitafium Bolesława Chrobrego*, był umieszczony na gotyckim sarkofagu władcy w nawie głównej katedry poznańskiej. Grobowiec ten po połowie XVIII wieku (pomiędzy 1755 – 1766) przeniesiono do kaplicy bocznej, gdzie – w wyniku katastrofy budowlanej – w 1790 roku uległ zniszczeniu. Tumba Bolesława Chrobrego znana jest z nielicznych świadectw ikonograficznych (którymi zajmę się na innym miejscu), natomiast umieszczony na niej napis doczekał się wielu odpisów. Ostatnio ich korpus powiększył się o kolejny przekaz, odkryty we włoskim kodeksie z I połowy XV wieku przechowywanym w Huntington Library (San Marino; Kalifornia), w którym z foliału 206^v usunięto tekst, wpisując w jego miejsce wiersz sławiący Piusa II¹. Jednakże niestarannie wykonana razura pozwala odczytać pierwotny zapis, będący najstarszym z zachowanych odpisów *Epitafium*.

Z biegiem czasu inskrypcja na płycie grobowej ulegała niszczącym procesom, co powodowało, że odczytanie jej treści stawało się coraz trudniejsze. Dlatego poszczególne odpisy dają odmienne wersje Bolesławowych leoninów. Ale to nie jedyna trudność rekonstrukcji napisu. Zapewne już rzeźbiarz błędnie przeniósł tekst na kamień zmieniając kolejność wersów. Dyskusja nad rekonstrukcją *Epitafium* trwa od początków XIX wieku, ale nie tu miejsce na przegląd opinii. *Epitafium* przytaczamy w wersji zaproponowanej przez Brygidę Kürbis². Układ ten zaakceptowała Teresa Michałowska w swej

-
- ¹ Kodeks HM 1036, Huntington Library, San Marino (Kalifornia, USA), fol. 206^v (reprodukcja: http://dpg.lib.berkeley.edu/webdb/dsheh/heh_brf?description=&callnumber=hm+1036); cf *Guide To Medieval and Renaissance Manuscripts in the Huntington Library*, e-publicacja <http://sunsite.berkeley.edu/scriptorium/hehweb/HM1036.html>; E. SKIBIŃSKI *Epitafium Bolesława Chrobrego*. [w:] *Studia epigraficzne*. T. 2, pod red. J. Zdrenki. Zielona Góra 2006, s. 73 - 77.
- ² B. KÜRBIŚ *Epitafium Bolesława Chrobrego. Analiza literacka i historyczna*. „Roczniki Historyczne”, R. 55/56: 1989/1990 [druk: 1990], s. 95 - 132; przedruk [w zbiorze prac autorki:] *Na*

monumentalnej monografii literatury polskiego średniowiecza³ oraz Kazimierz Liman w antologii polskiej poezji łacińskiej⁴. Sam tekst został skorygowany w oparciu o przekaz z Huntington Library, wyzyskany już przez Edwarda Skibińskiego⁵.

Brygida Kürbis przywróciła *Epitafium* wczesnośredniowieczną metrykę dopuszczając jego powstanie wkrótce po śmierci monarchy, co zostało zaakceptowane w najnowszej literaturze⁶. Jedynie Josef Žemlička neguje te ustalenia, nadal obstając przy szerokim datowaniu powstania utworu, sięgającym XIV wieku⁷.

Przekład *Epitafium* na język polski był już wielokrotnie dokonywany, budząc ożywione polemiki. Listę translatorów otwiera Joachim Lelewel na łamach redagowanego przez siebie „Tygodnika Wileńskiego”⁸, za nim

progach historii. T. 2: *O świadectwach do dziejów kultury Polski średniowiecznej*. Poznań 2001, s. 243 - 282.

³ T. MICHAŁOWSKA *Średniowiecze*. Warszawa 1995, s. 66 - 67. «Wielka historia literatury polskiej»; oraz liczne późniejsze wydania.

⁴ K. LIMAN *Średniowiecze*. Poznań 2004, s. 78 - 79 i 178 - 179 (przypisy). «Antologia poezji łacińskiej w Polsce», pod red. I. Lewandowskiego, [t. 1].

⁵ E. SKIBIŃSKI *op. cit.*

⁶ T. MICHAŁOWSKA *loc. cit.*; K. LIMAN *loc. cit.*; podobnie za taką metryką opowiedział się Andrzej Dąbrówka (A. DĄBRÓWKA *Średniowiecze. Korzenie*. Warszawa 2005, s. 18 - 22. «Mała Historia Literatury Polskiej», red. nauk. A. Brodzka i E. Sarnowska-Temierusz; cf także: http://www.mediewistyka.net/korzenie/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1. Autor ten w swej analizie koncentruje się na funkcji, jaką *Epitafium* miało do spełnienia w XIV wieku, jego preegzystencję traktując jako kwestię drugorzędą - s. 21).

⁷ J. ŽEMLIČKA „Polská koruna” *Vratislava II. aneb čím ho (ne)mohl obdařit Jindřich IV. Glosy ke středověké korunovační symbolice*. „Český Časopis Historický”, R. 106: 2006, nr 1, s. 1 - 46; ad rem: s. 5.

⁸ J. LELEWEL *Grobowy napis Bolesława Wielkiego w Poznaniu*. „Tygodnik Wileński”, R. 1816, t. 1, nr 18 z 19. 03., s. 286 - 294 i nr 19 z 26. 03., s. 502 - 512, ad rem: s. 291; szkic przedrukowywany pod zmienionym tytułem *Grobowy napis Bolesława Wielkiego w Poznaniu, tudzież grobowiec Bolesława Śmiałego w Ossjaku* i w każdorazowo rozszerzanej wersji: 1° - w zbiorze pism autora: *Polska wieków średnich czyli Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich postrzeżenia*. T. 2. Poznań 1847, s. 313 - 339, ad rem: s. 319 - 320; 2° - *ditto*. Poznań

podąża Michał Wiszniewski⁹ i jego krytyk, Ignacy Lojola Rychter¹⁰, a dalej Dominik Szulc¹¹, August Bielowski¹², Marian Gumowski¹³, Józef Birkenmajer¹⁴, a ostatnio - w 1995 roku - Ewa Jolanta Głębińska¹⁵. Najtrwalszy okazał się przekład Birkenmajera, choć poddawany był daleko idącym kontaminacjom¹⁶, ale także przejmowany tylko z niewielkimi zmianami¹⁷ lub jedynie dostosowywany do kolejności wersów rekonstruowanego oryginału (Brygida Kürbis i jej kontynuatorzy).

Podał do sieci
WOJCIECH MISCHKE

1856, s. 292 - 293 oraz osobne odbicia; 3° - wyd. broszurowe: *Grobowy napis Bolesława Wielkiego...* Poznań 1857, s. 15 - 16.

⁹ M. WISZNIIEWSKI *Historia literatury polskiej*. T. 1. Kraków 1840, s. 430 - 440, ad rem: s. 431.

¹⁰ I. L. RYCHTER *Rozbiór nagrobka Bolesława Chrobrego przez I[...] L[...] R[...]*. „Biblioteka Warszawska”, R. 1841, t. 3, s. 101 - 103; zaw. edycję tekstu, przekład M. Wiszniewskiego oraz autora.

¹¹ D. SZULC *O prawdziwości napisu grobowego Bolesława Chrobrego*. „Pamiętnik Religijno-Moralny”, R. 1841, s. 323 - 334, ad rem: s. 333 - 334; przedruk: [w:] *Pisma Dominika Szulca*. Warszawa 1854, s. 264 - 275, ad rem: s. 273 - 275 (zaw. przedruki przekładów Joachima Lelewela i Ignacego Lojoli Rychtera - odpowiednio: w pierwodruku s. 325 - 326, w wydaniu książkowym s. 267).

¹² A. BIELOWSKI *Nagrobek Bolesława Chrobrego, rozpoznany przez Augusta Bielowskiego*. „Gazeta Lwowska”, R. 46: 1856, „Dodatek tygodniowy”, T. 6, nr 14 z 5. 04., s. 53 - 55; nr 15 z 12. 04., s. 57 - 59; nr 16 z 19. 04., s. 61 - 63; nr 17 z 6. 04., s. 65, ad rem: s. 57; przedruk: „Biblioteka Warszawska”, R. 1857, t. 2, s. 1 - 18, ad rem: s. 8 - 9.

¹³ M. GUMOWSKI *Pamiętki po Bolesławie Chrobrym*. [w:] *Bolesław Chrobry 1025 - 1925. W dziewięćsetną rocznicę koronacji Bolesława Chrobrego. Sokoli rok Chrobrowski*. S. I. et a. [Warszawa 1925], s. 49 - 91, ad rem: s. 59.

¹⁴ J. BIRKENMAJER *Napis na dawnym grobowcu Bolesława Chrobrego. Hic iacet in tumba princeps, generosa columba...* „Kurjer Poznański”, R. 27: 1932, nr 142 z 26 marca, wyd. wieczorne, s. 4; przedruk: „Przegląd Klasyczny”, R. 1: 1935, nr 2, s. 84.

¹⁵ [W:] T. MICHAŁOWSKA *op. cit.*, s. 67.

¹⁶ Cf adaptację Ryszarda Gansinca (R. GANSINIEC *Nagrobek Bolesława Wielkiego*. „Przegląd Zachodni”, R. 7: 1951, t. II, nr 7/8: *Lipiec - sierpień*, s. 359 - 537, ad rem: s. 421).

¹⁷ Cf M. PLEZIA *Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku)*. Wrocław 1952, s. 3 - 4 (s. v. *Napis na grobie Bolesława Chrobrego*). «Biblioteka narodowa», ser. I, nr 141, a także komentarz we *Wstępie*, s. XVII - XVIII.

Epitaphium Chabri Boleslai*

1	Hic iacet in tumba	princeps generosa ^a columba
2	Ch[r]abri ^b tu es dictus	sis in evum benedictus
11	Perfido ^c patre	tu es ^c , sed credula matre
3	Fonte sacro lotus	servus Domini puta totus
4	Precidens comam	septeno ^d tempore, Romam
5	Tu possedisti	velut verus adleta ^e Cristi
12	Vicisti ^f terras	faciens bellas ^g quoque guerras
10	Inclite ^h dux	tibi laus, strenue Boleslaus
6	Regni Sclavorum	Gottorum ⁱ sue ^j Polonorum
7	Cesar precellens	a te ducalia pellens
8	Plurima dona sibi	que placuere tibi
9	Hinc detulisti	quia divicias habuisti
13	Ob famamque bonam	tibi contulit Otto coronam
14	Propter luctamen	^k -sIt tIbl ^l -saLVs ^{kl} Amen

* Edycja według rekonstrukcji Brygidy Kürbis (EADeM *Epitafium Bolesława Chrobrego. Analiza literacka i historyczna*. „Roczniki Historyczne”, R. 55/56: 1989/1990 [druk: 1990], s. 95 – 132, ad rem: s. 121; przedruk [w zbiorze prac autorki:] *Na progach historii*. T. 2: *O świadectwach do dziejów kultury Polski*

Epitafium Bolesława Chrobrego

W tym grobie spoczywa wódz – szlachetna gołębica

Zwano ciebie Chrobrym, po wieki bądź błogostawionym
Choć z ojca pogana, lecz matką twą chrześcijanka
Krople świętej wody sprawiły, żeś sługą bożym
Gdy cię postrzyżono, w Rzymie twe włosy złożono
Odtąd pośród waśni tyś był Chrystusa zapaśnik
Zwyciężałeś ziemie walk i wojen czyniąc wiele

Imię twoje w sławie, więc chwala ci Bolesławie
Tak królestwo Słowian, Jaćwingów, a także Polan
Cesarz wyniósł wyżej, byś księciem już nie był dłużej
Za to tyś z wdzięczności hojnych mu darów nie skąpił
I jakie sam chciałeś, z radością ofiarowałeś
By przydać ci sławy Otto koroną obdarzył

Za czyny wspaniałe obyś zbawiony był. Amen.

Układ przekładu polskiego
ELŻBIETA ZECHENTER-SPŁAWIŃSKA

średniowiecznej. Poznań 2001, s. 243 – 282, ad rem: s. 270; dalej cyt. edycja książkowa, w przypisach oznaczona sygłem K) z wykorzystaniem emendacji Edwarda Skibińskiego (idem *Epitafium Bolesława Chrobrego*. [w:] *Studia epigraficzne*. T. 2, pod red. J. Zdrenki. Zielona Góra 2006, s. 73 – 77, ad rem: s. 76; w przypisach oznaczone sygłem HL).

Numeracja wersów według kolejności w przekazach staropolskich, przyjętej w starszych edycjach (cf *Nagrobek Bolesława Chrobrego*. [w:] *Monumenta Poloniae historica*. T. 1. Ed. A. Bielowski. Lwów 1864 [reprint: Warszawa 1960], s. 319 - 322, ad rem: s. 320.

Przypisy nie sygnowane pochodzą od Brygidy Kürbis.

^a albo *gloriosa* ^b albo *Gloriosus* ^{c-c} HL; K: [*tunc*] *patre natus* ^d HL; K: *septenni* ^e HL; K: *athleta*
^f albo *Adicisti* ^g HL; K: *bellum* ^h HL; K: *Inclyte* ⁱ = *Getarum* – emendacja zaproponowana
przez Kürbis (*ibidem*, s. 268 - 269) – przyp. WM ^j HL; K: seu (w przypisie: albo: *sive*)
^{k-k} Domniemywany przez Lelewela (*Grobowy napis Bolesława Wielkiego w Poznaniu, tudzież
grobowiec Bolesława Śmiałego w Ossjaku*. [Wyd. 4, broszurowe.] Poznań 1857, s. 33) chronostych
wskazujący na śmierć króla w wieku 58 lat – przyp. WM ^{l-l} albo *laus quoque*